

ANTİK ÇAĞDA ANADOLU

DERS 11

HELLEN SERAMİK

SANATI

ANTİK ÇAĞDA SERAMİK BEZEME TEKNİKLERİ

Antik çağda seramiklerin bezenmesinde/süslenmesinde seyreltilmiş/sulandırılmış kil içeren ve firnis olarak anılan madde kullanılırdı. Vazo yüzeyine uygulandığında kalınca bir tabaka oluşturan firnis, pişme sonrasında vazonun yüzey rengine yakın ancak daha koyu renkte bir boyaya dönüşmektedir. Kil içerisinde yoğun miktarda yer alan demir oksit miktarı bu rengin kırmızı, kırmızımsı sarı, gri veya siyah renge dönüşmesine yol açmaktadır. Vazolar tamamen bu firnis ile boyanabildiği gibi, bazı kısımlar boş kalacak şekilde de geniş bantlar oluşturulabilir. Kil içeriğinden farklı çeşitli minerallerden müteşekkil çözeltiler ise pişmenin ardından firnisten farklı olarak daha parlak ve canlı renklerin elde edilmesinde kullanılmıştır. Bunlar arasında en önemlileri kireç içeren boya ile elde edilen ve ek beyaz boya olarak anılan beyaz boya, patlıcan moru ya da kırmızıya yakın renk veren ek kırmızı boyadır. Ek boyalar genelde firnis ile yapılan süslemelerin detaylandırılmasında kullanılmış olduklarından ek boya olarak anılırlar. Vazolar üzerindeki bezemenin yaratılmasında kullanılan boyaların sayısına göre de sınıflanırlar. Örneğin tek renk –ki genelde sadece firnis kullanılır- ile bezenmiş vazolar monokrom, iki renk ile yaratılmış süslemeler içeren vazolar – firnis ve ek kırmızı veya ek beyaz- bikrom, ikiden fazla renk içeren vazolar ise polikrom olarak isimlendirilir. Vazo süsleme sanatının doruk noktasına ise Antik Yunan sanatında ulaşılır. Antik Yunan seramiğinde vazo süsleme tekniklerinde de çeşitlilik görülür. Bu tekniklerden en önemlileri aşağıda yer almaktadır.

Linear Teknik:

En erken Yunan seramiklerinde görülen bu teknik seramik vazo yüzeyine bir süsleme/bezeme yapmanın en basit yöntemidir. Yaklaşık olarak M.Ö. 1100 yıllarında başlayan Protogeometrik Dönemde başlamakta ve M.ö. 750 yıllarında sona ermektedir. Teknik, firnisin tek bir fırça ile sadece çizgilerden oluşan bezemelerin yapılmasından ibarettir. İnsan, hayvan figürleri ve bitkisel motiflerin görülmediği bu ilkel safhada bezeme elemanları genelde geometrik desenlerden oluşmakta ve bu nedenle de Yunan kültürünün bu safhasına bu adın verilmesine neden olmaktadır.

Siluet Teknik:

Yunan sanatında Protogeometrik Dönemi izleyen Geometrik Dönemin ortalarından itibaren yavaş yavaş insan ve hayvan figürleri veya bitkisel bezemeler de yapılmaya başlanmıştır. Geometrik desenlerden farklı şekil ve hacme sahip bu yeni figür ve motiflerin işlenmesinde çizgisel/linear teknik yeterli olmaz. Örneğin bir insan figürü çizilirken bacakların kas yapısı üst kısımda daha kalın alt kısımda daha ince olmakta bu da çizgilerin yer yer genişleyip daralmasına neden olur. En erken figür ve motiflerin yaratılmasında bu öğelerin içi tamamen boyalı olur ve yüz dahil hiçbir gövde detayı gösterilmez. Bu durumda figür veya motifler birer gölge gibi görünür. Bu tekniğe silüet teknik denir.

Siluet Rezerve:

Siluet teknik devam ederken öncelikle yüz ve giysi detaylarının verilebilmesi maksadı ile baş veya gövdenin bir bölümü boyanmadan bırakılmaya ve yüzde göz, giyside kıvrımlar belirtilmeye başlanmıştır. Detaylandırılacak bölümün boş bırakıldığı teknik rezerve tekniği olarak anıldığından her iki tekniğin de bir arada kullanıldığı bu geçiş tekniği siluet-rezerve teknik olarak adlandırılır. Geometrik Dönemin son safhasında kısa bir süre kullanılmış ve yerini rezerve tekniğe bırakmıştır.

Rezerve Teknik:

Geometrik Dönemin sona erışı Yunan sanatına, gelişen ticari ve kültürel ilişkilerin sonucu olarak daha ileri bir sanat düzeyine sahip doğu kültür elemanlarının girişi ile gerçekleşir. Değişik motifler, otantik figür ve kompozisyonlar Asur, Fenike gibi bu kültürler vasıtası ile Yunan sanatına girer. Bu dönem Orientalizan Dönem olarak adlandırılır ve Geometrik Dönem sonrasındaki Arkaik Dönemin ilk bölümünü oluşturur. Doğudan gelen zengin süsleme ve bezemelere sahip ürünlerle rekabet etmek isteyen çömlekçiler de bu motifleri vazoları üzerinde canlandırmaya çaba gösterir. Ancak Siluet teknik gösterişli sahnelerin oluşturulmasında yetersiz kalır. Rezerve teknik daha geniş alanlarda uygulanmaya başlar. Bu teknik ile bir figür/motif yaratmanın ilk aşaması önce dış hatların çizilmesi ile başlar. Kabaca dış hatları belirlenen figürün ince detaylandırma yapılacak kısımları boyanmadan bırakılır, geri kalan kısım tamamen boyanır. Boş bırakılan alanlarda ise geri kalan detaylandırmalar ince ve zarif çizgilerle yapılır. Bu teknikle birlikte ek boya kullanımı da yaygınlaşır. Ancak doğrudan vazo yüzeyine değil firnis boya üzerine uygulanır. Rezerve tekniğin kullanımı birçok bölgede birbirinden farklı bezeme üsluplarıyla birlikte uzun bir süre devam eder. Bu farklılıklara dayanarak Attika, Korinth, İonia gibi ekollerin varlığı tespit edilmiştir.

Rezerve tekniğin uygulanacağı bölümler vazo üzerinde geniş yer tutar. Hemen hemen vazonun her yeri bezenir. Figürler arasında kalan boşluklara dahi doldurma motifi denen küçük motifler yerleştirilir.

Siyah Figür Tekniği:

M.ö. 7. Yüzyıl ortalarından itibaren rezerve tekniğin uygulandığı bazı vazolar üzerinde figürlerin detaylandırmalarında pişme öncesinde yapılan kazıma çizgiler kullanılmaya başlar. Kazıma çizgiler tamamen boyalı alanlarda uygulanır ve daha ince detaylandırma imkanı sağlar. Bu kazıma çizgilerin kullanımının geliştirilmesi sonucunda ise siyah figür tekniği denen teknik ortaya çıkar. Bu teknikte de figür siluet teknikte olduğu gibi tamamen bir gölge gibi boyalıdır. Pişme öncesinde sivri bir aletle figürün detayları ince çizgiler halinde kazınır. Böylece kazınan yerlerdeki boya kalkmış ve vazonun zemin rengi ortaya çıkmış olur. Figürler vazonun zemininden daha koyu –genelde siyah ve tonlarında- görünüme sahip olduğundan dolayı bu teknik siyah figür tekniği olarak adlandırılır. Bir vazo üzerindeki tekniğin tespitinde figürün renginin değil kazıma çizgi olup olmamasının bir kriter olduğu unutulmamalıdır. Çünkü firnis her zaman siyaha dönüşmeyebilmekte, zaman zaman kırmızı renkte de olabilmektedir. Burada temel unsur, figürün tamamen boyanmış olması ve detayların kazıma çizgi ile yapılmış olmasıdır. Ek boya kullanımı bu teknikte de yoğunlaşır çeşitlenerek devam eder.

Siyah figür tekniğinin en büyük avantajı vazoların bezenmesinde harcanan zamanın kısılması ve az zamanda daha çok sayıda vazo üretebilmeye imkan tanımasıdır. Ayrıca kazıma çizgiler detayların zenginleştirilmesinde de eşsiz imkan sağlamıştır.

Kırmızı figür tekniği:

M.Ö. 530 yıllarında bazı vazo ressamları siyah figür tekniğinin yanı sıra aynı vazo üzerinde tamamen farklı bir başka teknik uygulamaya başlar. Siyah figür tekniğinin tamamen tersi bir yöntem olarak tanımlayabileceğimiz bu yöntemde: figürün dış hatları çizilmekte, içi boş bırakılarak tüm arka plan boyanmakta, figürün iç detayları ise ince fırça veya uzun kıllar kullanılarak detaylandırılmaktadır. Bu sayede arka plan siyah olmakta figürler ise vazonun zemin renginde kalmaktadır. Vazo zemin rengi genelde kırmızı tonlarda olduğundan dolayı figürler kırmızı görünmekte ve bu nedenle de teknik kırmızı figür tekniği olarak adlandırılmaktadır. Bir süre her iki teknik de birlikte kullanılmış, M.ö. 6. Yüzyılın sonlarından itibaren siyah figür tekniği tamamen ortadan kalkmıştır. Ek boya kullanımı bu teknikte de devam etmiştir.

Aynı kompozisyonun siyah figür (soldaki) ve kırmızı figür tekniklerinde yapılmış versiyonları.

Siyah Firnisli Seramikler:

Hiçbir bezeme yapılmamış vazolar olabildiği gibi tamamen –içi ve dışı- boyanmış – firnislenmiş- seramikler de üretilmiştir. Firnis denen solüsyonun en mükemmel biçimi, sır benzeri camı, su izolasyonu sağlayan parlak siyah biçimidir. Bu tür etki yaratan firnis elde etmek her bölgede mümkün olmadığından kimi zaman firnis rengi siyahtan kırmızıya doğru değişse de elde edilmek istenen etki tamamen siyah ve parlak dokulu, metal vazo izlenimi yaratmaktır. Bu nedenle genelde siyah firnisli örnekler ele geçtiğinden bu teknikte üretilen vazolar da siyah firnisli olarak anılır. Yaklaşık olarak M.ö. 6. Yüzyıldan itibaren bu tür siyah firnisli vazolar üreilmeye başlanmış, M.ö. 5. Ve 4. Yüzyıllarda en kaliteli seramik türü olarak üretimin doruğuna ulaşılmıştır. Bu tür vazolar üzerinde genelde bezeme yer almamakla birlikte vazo tabanının altına kazıma çizgilerle bazı işaretlemeler yapılabilmekte, metal kaplara benzeyen kabartma detaylar işlenebilmekte, bazı açık kapların iç kısımlarına mühür baskılarla basit desenler işlenebilmektedir. Bununla birlikte beyaz boya ile süslenmiş örnekleri de mevcuttur.

Terra Sigillata:

Hellenistik Dönem’de kullanılmaya başlanan bir başka seramik türü de terra sigillata (Sicilata) adı verilen kaplardır.. Bu kaplar bezemesiz olabildiği gibi, baskı veya kabartma tekniğinde yapılmış daha çok floral bezeklerle bezenmişlerdir.. Kap yüzeyinde herhangi bir boyama görülmez. Kapın hamur rengi, hamurunda bol miktarda demir oksit (Fe_2O_3) bulunması nedeniyle kırmızıdır. Bu nedenle söz konusu kaplar kırmızı pişmiş toprak anlamında terra sigillata adını alır.

